

सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या
अखत्यारीतील राज्यमार्गालगत महिला
प्रवाशांसाठी प्रसाधनगृह व सर्वसामान्य
प्रवाशांसाठी “जनसुविधा केंद्र” बांधणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक बांधकाम विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : संकिर्ण २०१६/प्र.क्र. ५७ / नियोजन-१अ

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक : २२ जून, २०१६

प्रस्तावना :-

देशाच्या किंवा राज्याच्या सामाजिक आर्थिक तसेच शैक्षणिक विकासात पायाभूत सुविधांना अनन्य साधारण महत्त्व आहे. या पायाभूत सुविधांमध्ये रस्ते हे देशाच्या/ राज्याच्या रक्तवाहिन्या असल्याने रस्त्यांच्या विकासाचा चालना देत असताना रस्त्यालगत सुविधा उपलब्ध करून देणे हे महत्वाचे आहे. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अखत्यारीतील राज्यमार्ग / प्रमुख राज्यमार्गावरून मोठ्या प्रमाणावर सामान्य जनता प्रवास करीत असते, विशेषतः महिला प्रवाशांसाठी राज्यातील रस्त्यांलगत बसस्थानकांव्यतिरिक्त कोठेही सार्वजनिक प्रसाधनगृहे उपलब्ध नाहीत. काही रस्त्यांवर धाबे, हॉटेल अस्तित्वात आहेत. तथापि ते महिलांच्या आरोग्याच्या व सुरक्षिततेच्या दृष्टीने योग्य असतीलच याची ग्वाही देता येत नाही.

मार्च, २०१६ च्या अर्थसंकल्पिय भाषणात मा.मंत्री (वित्त व नियोजन) यांनी राज्य महामार्गावरून प्रवास करणाऱ्या महिलांना स्वच्छतागृहाच्या सोई उपलब्ध व्हाव्यात म्हणून आगामी काळात दर १०० कि.मी. अंतरावर १ अशा प्रमाणात अद्ययावत अशी ४०० स्वच्छतागृहे बांधण्याचा शासनाचा मानस आहे. त्यासाठी यावर्षी ५० कोटी रुपये नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात येत आहे, असे नमूद केले आहे.

२. वरील बाबी विचारात घेता शासनाने आता महिलांचा राईट टू पी (Right to Pee), महिलांचे आरोग्य व सुरक्षितता यांच्या दृष्टीने एक पाऊल उचलत सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अखत्यारीतील महामार्गालगत (राज्यमार्ग व प्रमुख राज्यमार्ग) महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधनगृह व सर्वसामान्य प्रवाशांसाठी जनसुविधाकेंद्र ज्यामध्ये प्रवाशांसाठी सार्वजनिक प्रसाधनगृह, इंटरनेट / दुरध्वनी सुविधा/ उपहारगृह तसेच खाजगी वाहनांसाठी वाहनतळ इ. बांधणेबाबतचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन आहे. त्यानुषंगाने शासन पुढील प्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

१. महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधनगृह व सर्वसामान्य प्रवाशांसाठी जनसुविधा केंद्र यात महिला व पुरुष प्रवाशांसाठी सार्वजनिक प्रसाधनगृहे, उपहारगृह तसेच इतर (दुरध्वनी/ इंटरनेट / फळेविक्री केंद्र/ वाहन तळ/ वाहन दुरुस्ती सेवा केंद्र) यांचा समावेश असेल.

२. सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अखत्यारीतील राज्यमार्ग व प्रमुख राज्यमार्गालगत साधारणतः १०० कि.मी. अंतरावर एक असे, महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधन गृह व सर्व सामान्य प्रवाशांसाठी जनसुविधा केंद्र उभारण्यात येईल.

३. सदरचे महिला प्रसाधनगृह व सर्वसामान्य प्रवाशांसाठी **जनसुविधा केंद्र** हे दोन मोठ्या प्रवासी स्थानकांदरम्यान असावे, तसेच सदरचे केंद्र शक्यतो गावाबाहेर रस्त्यालगत असावे, जेणेकरून प्रवाशांना या केंद्राचा मोठ्या प्रमाणावर लाभ घेता येईल.

४. सदरचे महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधन गृह व सर्व सामान्य प्रवाशांसाठी **जनसुविधा केंद्राद्वारे** जास्तीत जास्त सुविधा देण्याचे उद्दिष्ट असल्याने त्याकरिता कमीतकमी १७५० चौ.मी. इतकी जागा व पाण्याची कायमस्वरूपी उपलब्धता असेल अशा जागेची निवड करण्यात येईल.

५. अशी निवड केलेली जागा शासनाच्या मालकीची असेल आणि खाजगी व्यक्तींच्या/ संस्थेच्या खर्चाने ते सुविधा केंद्र उभारून त्यांच्या मार्फत कार्यान्वित करून, या केंद्राची ठराविक वर्षासाठी देखभाल दुरुस्ती, प्रवाशांची सुरक्षितता तसेच तत्सम जबाबदारी त्या खाजगी व्यक्ती/ संस्थेवर राहिल. अशा ठिकाणी जाहीर निविदेद्वारे Expression Of Interest (स्वारस्य अभियोक्ती) मागविण्यात येतील. जेणेकरून शासनास यातून जास्तीत जास्त महसूल प्राप्त होईल.

६. ज्या ठिकाणी शासनाच्या मालकीच्या जागेवर शासनाच्या खर्चाने **जनसुविधा केंद्र** उभारावयाचे आहेत, अशी सुविधा केंद्रे कार्यान्वित करण्याकरिता शासनाद्वारे जाहिररित्या खाजगी व्यक्ती / संस्थाकडून निविदा मागविण्यात येतील. त्यायोगे या सुविधा केंद्राची कार्यान्वयन करण्याची तसेच देखभाल दुरुस्ती, प्रवाशांची सुरक्षितता तसेच तत्सम जबाबदारी खाजगी व्यक्ती / संस्थेवर राहिल. तसेच त्या खाजगी व्यक्ती / संस्थाकडून शासनास त्यातून महसूल प्राप्त होईल.

७. ज्या ठिकाणी शासकीय मालकीची जागा उपलब्ध नाही, परंतु अशा ठिकाणी दीर्घकाळाच्या भाडेतत्वावर (Lease) खाजगी व्यक्तीकडून जागा उपलब्ध होऊ शकते अशा भागात दीर्घ काळाच्या (३०) वर्षांच्या भाडेतत्वावर अथवा गरजेप्रमाणे वाढीव भाडेतत्वावर जागा उपलब्ध करून घेण्याबाबत जाहिररित्या निविदा मागविण्यात येतील. अशा खाजगी जागा, ज्या भाडेतत्वावर (Lease) घेण्यात आल्या आहेत, अशा जागांवर शासकीय खर्चाने महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधनगृह व सर्वसामान्य प्रवाशांसाठी **जनसुविधा केंद्र** उभारून ते कार्यान्वित करण्याबाबत शासनाद्वारे जाहिररित्या खाजगी व्यक्ती / संस्थाकडून निविदा मागविण्यात येतील. त्यायोगे या सुविधा केंद्राची देखभाल दुरुस्ती, प्रवाशांची सुरक्षितता तसेच तत्सम जबाबदारी खाजगी व्यक्ती / संस्थेवर राहिल. तसेच त्या व्यक्ती / संस्थाकडून शासनास महसूल प्राप्त होईल.

या सुविधा केंद्राची देखभाल दुरुस्ती, प्रवाशांची सुरक्षितता व तत्सम जबाबदारी जाहीर निवेदनाद्वारे स्वीकृत करण्यात आलेल्या खाजगी व्यक्ती / संस्थेवर राहिल. शासनाने निर्धारित केलेल्या सुविधांव्यतिरिक्त अन्य अनाधिकृत / आक्षेपार्ह सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येणार नाहीत याची दक्षता संबंधित खाजगी व्यक्ती/ संस्थेद्वारे घेण्यात येईल.

महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधनगृह व सर्वसामान्य प्रवाशांसाठी **जनसुविधा केंद्र** उभारण्याबाबत खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल.

अ) प्रकल्पाचा आराखडा :- प्रस्तावित महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधनगृह व सर्वसामान्य प्रवाशांसाठी **जनसुविधा केंद्र** उभारण्यासाठी कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, नाशिक यांनी तयार केलेले जनसुविधा केंद्राचे प्राथमिक आराखडे मान्य करण्यात येत आहेत. यास्तव सदरचा आराखडा अधीक्षक अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम मंडळ, नाशिक यांच्याकडून प्राप्त करून घ्यावा.

या प्रकल्पासाठी कमीत कमी १७५० चौ.मी. इतकी जागा आवश्यक आहे. यात बांधकामाचे क्षेत्रफळ २२५ ते ३०० चौ.मी. इतके असावे. जागेच्या उपलब्धतेनुसार आराखड्यात फेरफार करण्याचा अधिकार संबंधित मुख्य अभियंता यांना राहतील. त्याप्रमाणे फेरफार केलेल्या आराखड्यास आवश्यकता असल्यास उपमुख्य वास्तुशास्त्रज्ञ यांची मान्यता घ्यावी. या प्राथमिक आराखड्याचा सविस्तर आराखडा तयार करण्यात यावा व आराखड्यानुसार स्थापत्य काम, कायमस्वरूपी पाणीपुरवठा, विद्युतीकरणाकरिता सौर ऊर्जेचा वापर तसेच बाह्य व अंतर्गत विद्युतीकरण, फर्निचर, परिसर सुशोभिकरण, अंतर्गत रस्ते, संरक्षकभित्त, मलनिःस्सारण, सी.सी.टी.व्ही. सर्वेक्षण, शुद्ध व स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सुविधा तसेच वाहनतळ इ.चे सविस्तर अंदाजपत्रक तयार करून त्याची तांत्रिक मान्यता सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या सक्षम स्तरावरून प्राप्त करून घ्यावी. सदर अंदाजित किंमत ही आकस्मिक खर्च धरून प्रकल्प किंमत (Project Cost) म्हणून गृहीत धरण्यात यावी.

ब) Expression Of Interest (EOI) (स्वारस्य अभियोक्ती)

या प्रकल्पासाठी सर्व अटी व शर्ती असलेले -Expression Of Interest- मुख्य अभियंता, संबंधित प्रादेशिक विभाग यांनी अंतिम करावे व त्यानुसार निविदा प्रक्रिया राबविण्यात यावी. सदरील प्रक्रिया राबवित असताना, गुंतवणूकदारांकडून अपेक्षित बांधकाम विषयक देखभाल दुरुस्ती तसेच अनुषंगिक बाबी सविस्तरपणे नमूद करण्यात याव्यात, या प्रामुख्याने इमारतीचे जोते क्षेत्रफळ, इमारतीचे बांधकाम घटक, निविदेत सविस्तरपणे नमूद करावेत, निविदेतील अटी शर्तीमध्ये खालील तीन पर्यायात जागेविषयक अटी नमूद करण्यात याव्यात.

पर्याय १ . शासनाच्या जमिनीवर गुंतवणूकदारांचे बांधकाम

पर्याय २. शासनाच्या जमिनीवर शासनाचे बांधकाम

पर्याय ३. खाजगी जमिनीवर शासनाचे बांधकाम

उक्त तीन प्रकारांतर्गत Expression Of Interest मागवित असताना सर्वसाधारणपणे खालील अटी असाव्यात.

अ) पर्याय १ :- गुंतवणूकदाराद्वारे जास्तीत जास्त मोबदला/परतावा शासनास उपलब्ध होणे व जनतेस प्रसाधनगृह व शुद्ध व स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सोय उपलब्ध करणे तसेच प्रवाशांची सुरक्षितता या मुख्य अटीवर निविदा स्विकारण्यात याव्यात.

ब) पर्याय २ :- शासनाच्या जमिनीवर शासनाचे बांधकाम करणे व त्यानंतर शासनाने स्वतंत्र Expression Of Interest मागवून सदरचे केंद्र कार्यान्वयनासाठी यंत्रणा निश्चित करावी. कार्यान्वयीन संस्था / खाजगी व्यक्ती यांचेकडून शासनास जास्तीत जास्त मोबदला/परतावा उपलब्ध होईल व जनतेस प्रसाधनगृह तसेच शुद्ध व स्वच्छ पिण्याच्या पाण्याची सोय उपलब्ध करणे तसेच प्रवाशांची सुरक्षितता या मुख्य अटीवर निविदा स्विकारण्यात याव्यात.

क) पर्याय ३ :- खाजगी जमिनीवर बांधकाम करताना अशा खाजगी मालकाशी शासनास भाडे करारनामा करावा लागेल. जो खाजगी जमिन मालक किमान वार्षिक भाडेत्वावर

शासनास जमीन देण्यास इच्छुक असेल, अशा जमीन मालकांशी किमान ३० वर्षासाठी अथवा गरजेप्रमाणे वाढीव भाडेतत्वावर शासनाने भाडे करार करावा. अशा प्रकारे प्राप्त जागेत शासनाने स्वतंत्र Expression Of Interest मागविण्यातून बांधकाम व कार्यान्वयाबाबत गुंतवणूकदार निश्चित करावे अथवा स्वतः शासनाने बांधकाम करून कार्यान्वयासाठी यंत्रणा निश्चित करावी. गुंतवणूकदार निश्चित करत असताना शासनाने खाजगी मालकास ठरलेले वार्षिक जमिनभाडे द्यावे, तसेच प्रकल्पाच्या मिळकत उत्पन्नातून शासनास मोबदला/परतावा द्यावा. जनतेस गुंतवणूकदाराने प्रसाधनगृह व शुध्द व स्वच्छ पाणी पुरवठा उपलब्ध करून द्यावा व प्रवाशांच्या सुरक्षिततेची हमी द्यावी. या प्रमाणे निविदेतील अटी व शर्ती असाव्यात.

वरील प्रकारे Expression Of Interest झाल्यानंतर, प्राप्त देकारातून अटी व शर्तीचे तंतोतत पालन करण्याच्या गुंतवणूकदारांची यादी तयार करण्यात यावी. अशा पात्र गुंतवणूकदारांना आर्थिक देकार, तसेच सविस्तर आराखडे यासाठी Request for Proposal (RFP) देण्यात येऊन ई-निविदाद्वारे त्यांचे देकार प्राप्त करून घ्यावेत. Request for Proposal मधील अटी व शर्तीचे तंतोतंत पालन करून गुंतवणूकदार अंतिम करण्यात यावेत. ज्या ठिकाणी शासनास भाडेतत्वावर जमीन प्राप्त करून त्यावर खाजगी उद्योजकामार्फत बांधकाम करावयाचे आहे, अशा ठिकाणी प्रथमतः जागेबाबत Expression Of Interest मागविण्यात यावा. तदनंतर जमिन भाडेतत्वावर कराराबाबत स्वतंत्र Request for Proposal मागविण्यात यावा. असा करारनामा झाल्यानंतर स्वतंत्ररित्या प्रकल्प बांधकामाबाबत Expression Of Interest व Request for Proposal हे ई-निविदा प्रक्रियेद्वारे मागविण्यात यावे.

या प्रकल्पाच्या तांत्रिक बाबी विषयक, निविदे विषयक व कार्यान्वयाबाबत संबंधित **मुख्य अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम प्रादेशिक विभाग यांना प्राधिकृत** करण्यात येत आहे. संबंधित मुख्य अभियंता यांनी वरील प्रकारे प्रक्रिया राबवून मान्यतेस्तव प्रस्ताव शासनास पाठवावा.

संबंधित मुख्य अभियंता यांना या प्रकल्पासाठी आवश्यकता भासल्यास प्रकल्पाचे व्यावसायिक तत्वावर प्रकल्प अहवाल तयार करणेसाठी प्रकल्प सल्लागार, कायदा सल्लागार, सनदी लेखापाल इ. नियुक्त करण्यासाठी त्यांचे स्तरावर शासनाच्या प्रचलित शासन निर्णयाच्या अधीन राहून नियुक्त करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तसेच या बाबीसाठीचा खर्च प्रादेशिक विभागांतर्गतच्या मंजूर मोठ्या प्रकल्पांच्या आकस्मिक निधीतून करण्यात यावा. वरील सर्व प्रक्रिया शासन निर्णय निर्गमित झाल्यापासून तीन महिन्यांच्या आत पूर्ण करावे व करण्यात आलेल्या सर्व कार्यावाहीबाबत शासनास अवगत करावे. अशा प्रकाराच्या प्रकल्पासाठी संपूर्ण महाराष्ट्रभर एकच पॅटर्न शक्यतो असावा. तसेच या प्रकल्पासाठीचे नामाभिकरण “ **जनसुविधा केंद्र** ” असे असावे.

राज्यातील प्रमुख राज्य मार्ग व राज्यमार्गांलगत उभारावयाच्या महिला प्रवाशांसाठी प्रसाधन गृह व सर्व सामान्य प्रवाशांसाठी **जनसुविधा केंद्र (नवीन रस्ते व**

पूलबांधकामासाठी तरतुद) याकरिता आवश्यक असलेला निधी राज्यमार्ग बिगर अनुशेष लेखाशिर्ष ५०५४ ०३४९ या अंतर्गत खर्च भागविण्यात यावा.

हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेबसाईटवर उपलब्ध असून त्यांचा सांकेतांक क्र २०१६०६२२१०५८३४२०१८ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने सांक्षातिक करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(प्रशांत पाटील)

शासनाचे अवर सचिव

प्रत,

- १) अप्पर मुख्य सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- २) अप्पर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- ३) अप्पर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- ४) प्रधान सचिव, ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- ५) प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- ६) मंत्रालयातील इतर सर्व विभाग,
- ७) महसूल विभागातील सर्व आयुक्त,
- ८) सर्व जिल्हाधिकारी आणि सदस्य सचिव, जिल्हा नियोजन व विकास मंडळ,
- ९) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
- १०) सर्व मुख्य अभियंते, सार्वजनिक बांधकाम विभाग,
- ११) सर्व अधीक्षक अभियंते, सार्वजनिक बांधकाम विभाग,
- १२) सर्व कार्यकारी अभियंते, सार्वजनिक बांधकाम विभाग,
- १३) सर्व जिल्हा परिषदांचे कार्यकारी अभियंते,
- १४) सर्व रस्ते / नियोजन / इमारती/कार्यासने, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय,
- १५) संशोधन अधिकारी (सांख्यिकी), मंत्रालय, मुंबई
- १६) प्रमुख आरेखक, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय,

माहितीसाठी प्रत सविनय अग्रेषित :

- १) सर्व मा.विधानसभा/ विधानपरिषद सदस्य, महाराष्ट्र
- २) महासंचालक (रस्ते विकास) रस्ते वाहतुक मंत्रालय, वाहतुक भवन क्र.१, संसद मार्ग नवी दिल्ली,
- ३) अधीक्षक अभियंता, वाहतुक मंत्रालय, क्रमांक ४, न्युहटमेंटस, क्रिकेट क्लब ऑफ इंडियाच्या समोर, मुंबई.